

ков Б.А. Русалии и бог Симаргл Переплут.// Советская археология. – 1967. – № 2. 26. Рыбаков Б.А. Языческое мировоззрение русского средневековья // Вопросы истории. – 1974. – №1. 27. Рыбаков Б.А. Язычество древней Руси. – М.: Наука, 1988. 28. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – М.: Наука, 1981. 29. Силенко Л. Мага Віра. – Oriana, 1979. 30. Суярко В., Теклюк А. Роль дохристиянських вірувань у культурі українського народу. // Вісник Київського університету. Серія: Філософія. Політологія. Соціологія. Психологія. К., 1993. 31. Танков Н.А. Вечер в день Ивана Купала // Киевская старина. – 1897. – Т.57. 32. Токарев С. Религиозные верования восточнославянских народов XIX – нач. XX века. – М.: АН СССР, 1957. 33. Филипович Л. Етнологія релігії. – К.: Світ Знань, 2000. 34. Филлист Г.М. Введение христианства на Руси: предпосылки, обстоятельства, последствия. – Минск: Беларусь, 1988. 35. Фроянов И.Я., Дворниченко А.Ю., Кривошеев Ю.В. Введение христианства на Руси и языческие традиции // Советская этнография. – 1988. – №6. 36. Устав князя Ярослава о церковных судах // Российское законодательство X – XX вков. Т.1. – Законодательство Древней Руси. – М.: Юридическая литература, 1984. 37. Устав святого князя Володимира, крестившаго руськую землю. О церковных судах // Российское законодательство X – XX вков. Т.1. – Законодательство Древней Руси. – М.: Юридическая литература. 1984. 38. Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край. – Т.3. – СПб, 1874.

УДК 398.4(=161.2)(477.85)

Михайло ЧУЧКО

ДЕМОНІЧНІ ДУХИ ТА ПРИМАРИ В УЯВЛЕННЯХ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ БУКОВИНИ

Стаття присвячена питанню народних уявлень українців Буковини про демонів та примар, зокрема чорта. В народній уяві останній виступав патхиянишком відьом, володарем души нечестивців, які під його впливом ставали примарами або демонами і шкодили людям. Українські селяни вдавалися до різних захисних магічних дійств, які, за їхніми уявленнями, нейтралізували підступні демонів.

Ключові слова: Буковина, українські селяни, народні уявлення, душа, демони, примари, чорт, відьми, нечестивці, захисні магічні дійства.

Михаил ЧУЧКО

ДЕМОНИЧЕСКИЕ ДУХИ И ПРИЗРАКИ В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ УКРАИНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ БУКОВИНЫ

Статья посвящена вопросу народных представлений украинцев Буковины о демонах и призраках, в частности о черте. В народном воображении последний выступал как вдохновитель ведьм, обладатель душ

нечестивцев, которые под его влиянием становились призраками или демонами и тоже вредили людям. Украинские крестьяне прибегали к различным защитным магическим действиям, которые, по их мнению, нейтрализовали козни демонов.

Ключевые слова: Буковина, украинские крестьяне, народные представления, душа, черт, ведьма, нечестивцы, защитные магические действия.

Mykhaylo CHUCHKO

DEMONIACAL SPIRITS AND GHOSTS IN THE IMAGINATION OF THE POPULATION OF BUKOVYNA

This article is dedicated to the notion of imagination of the Ukrainians of Bukovyna about demons and ghosts, especially the devil. In people's imagination the latter was the inspirer of witches, master of souls of the sinners who turned into ghosts or demons under his influence and caused harm to people. The Ukrainian peasants resorted to different protective magical actions, witch according to their imaginations neutralized the demons' intrigues.

Key words: Bukovyna, Ukrainian peasants, people's imagination, soul, demons, ghost, derril, witches, protective magical actions.

Проблема народних вірувань українців Буковини залишається однією з найбільш важливих і актуальних в історіографії, оскільки була невід'ємною складовою їхнього духовного життя не лише в минулому, але й збереглася до сьогодення. За багато століть уявлення українського населення краю, пов'язані з нижчою міфологією – демонологією, поєднали в собі як залишки архаїчних дохристиянських культів місцевого й німецького походження, так і елементи православної релігійної традиції. Народна демонологія вже тривалий час вивчається дослідниками [1; 2; 4; 5; 6; 7; 9; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18], проте окремі аспекти цієї проблеми вимагають певного уточнення. Саме тому автор поставив за мету зупинитися у даній статті на цих питаннях докладніше.

Відомо, що в українців, як й у інших народів світу, в основу формування народних вірувань було покладено об'єктивний закон бінарних опозицій, суть якого полягала у виділенні протилежних першопочатків об'єктивної реальності, в якій світло протиставлялося темі, день – ночі, права частина – лівій, верх – низу і т.д. Причому всі згадані образи-поняття повинні були перебувати у строгій взаємозалежності. Однак закон бінарності, дозволяючи з'ясувати внутрішню структуру та логіку міфологічного світобачення людства загалом, не пояснює особливостей релігійно-міфологічних систем окремих етнолінгвістичних спільнот, зокрема індоєвропейської, на основі якої пізніше сформувалася слов'янська, а відтак і власне українська етнічна спільнота.

Специфіку релігійно-міфологічної структури українців, як і ряду інших слов'янських та неслов'янських народів, що мали спільні індоєвропейські корені, становила вироблена на основі їх найдавнішої тричленної

соціальної градації модель потрійного поділу світу та дуальне членування всередині кожного рівня, коли кожне позитивне божество, витвореного таким чином язичницького пантеону, мало свого антипода [3, с. 87]. За уявленнями предків українців, давніх русів, на чолі світу стояли боги, що всім керували; за ними тягнувся цілий ряд нижчих божеств та демонів, які прислужували старшим богам; найнижчий рівень посідали люди, обдаровані надприродною силою, які могли не лише конкурувати з демонами та сперечатися з ними, але й навіть примушувати їх виконувати свою волю, якщо того вимагали обставини.

Запровадження та поширення християнства на землях Русі, не знищило давніх поетично-натуралістичних вірувань місцевої людності, а лише трансформувало їх. Місце колишніх язичницьких богів вищого, середнього та нижчого рівня посіли християнські святі. Самі ж поганські божества були зведені до рівня бісів або демонів.

В українського населення Буковини, як і загалом в усіх українців, реліктові форми давніх поганських світоглядно-релігійних уявлень збереглися саме на демонологічному рівні.

Демони – істоти фантастичні, чим і відрізняються від інших «непросних» представників нечистої сили. Найпопулярнішим серед народу демонічним персонажем був чорт.

Відповідно до народних переказів, що побутують в українців, зокрема в українського населення Буковини, чорт брав безпосередню участь у світотворчому процесі [9, с. 443; 4, с. 17]. Саме йому, при створенні світу Бог вручив грім та блискавку. І лише, коли чорт збунтувався проти Бога, останній позбавив його цих могутніх атрибутів і вручив їх св. пророку Іллі [15, с. 17]. Відтоді св. Ілля використовує блискавку як зброю проти нечистого, якою він поцілює у будь-що, куди міг би заховатися чорт [18, с. 282].

На думку російського історика та фольклориста О.Афанасьєва, християнський святий Ілля Громовержець є трансформованим образом язичницького бога Перуна, свято якого давні слов'яни святкували на початку серпня. Саме на Іллю-пророка Церква перенесла всі атрибути та значення давнього Перуна. За язичницькими уявленнями, Перун володів громом та блискавками, роз'їжджав по небу в колісниці, на крилатих, вогнем пихаючих конях, кидав у демонів вогняні стріли, проливав дощі. Тими ж рисами наділяє народна фантазія й Іллю-пророка. За уявленнями, він їздить по небу на вогняній колісниці, гуркотом її коліс і пояснюється чутий нами грім [1, с.238]. Аналогічної думки дотримувався австрійський народознавець Р.Ф. Кайндль. У розвідці «Два руські міфи з Буковини» дослідник ототожнює чорта зі старослов'янським Богом грому Перуном. А змальований в легенді двобій нечистого зі святим Іллею Р.Ф. Кайндль вважає процесом зміни світоглядів: доки Перун б'ється зі святим Іллею, поти язичницький світогляд протистоїть християнському; якщо переможе Ілля, то Перун понижується до рівня чорта, а Ілля стає Громовиком [15, с.16-17].

Як би там не було, але присутність чорта в світотворчому процесі не-випадкова. Його наявність, до певної міри, засвідчує збереження серед населення Буковини реліктів давніх уявлень про дуалістичність процесу творення світу, в якому рівною мірою брали участь як добро, так і зло. Присутністю останнього люди намагалися пояснити недосконалість світу, вірячи, водночас, в його подальше виправлення силами добра, Богом. Так, за уявленнями жителів краю, коли Бог творив світ, то крім того, що наділив чорта блискавкою, доручив йому також влаштування різних споруд та промислових установок. Але останній поставився до цього не дуже уміло: під час будівництва житла він забув про вікна й намагався ситом занести світло до будинку; споруджуючи млин, забув про воду, а намагаючись за відсутності води запустити колесо ногами, зламав собі ногу, через що і став кульгавим. Бог, прогнавши його, виправив всі прорахунки невдахи: завів для будинків вікна, а для млинів – потік [11, с. 105].

Під впливом християнської традиції, чорт перебрав на себе всі негати-вні риси біблійного антихриста-сатани, ставши володарем пекла та натхненником відьом.

За народними уявленнями, що сформувалися під впливом церковної традиції, місцеперебування чорта – пекло локалізувалося глибоко під землею і мало вигляд ніколи незгасаючого вогню [18, с.99]. В цьому вогні із сірки та смоли вічно киплять найбільші грішники [18, с.263]. Характерним прикладом мук грішників у пекельному вогні є уявлення жителів с. Самушин Заставнівського повіту, зафіксоване на початку ХХ ст. українським дослідником В.Гнатюком: грішні люди киїли у коглі зі смолою так довго, поки не стоїлювалися на шкварки, немов кусники топленого сала. Коли ж вони розтоплювалися остаточно, то чорт набирав їх полоником і висипав на землю; поливав водою, і душі знову оживали. Таке покарання тривало вічно [2, с. 368].

Уявлення про муки й катування, яких зазнавали від чортів грішники в пеклі, були закарбовані церковними малярами навіть у канонічних сюжетах Страшного суду в іконописі православних храмів Буковини ХV – ХІХ ст. Зокрема, в північній частині краю страждання грішників у пеклі унаочнено в фрескових розписах Вознесенської церкви у Лужанах (ХV ст.) та монастирської церкви Різдва Пресвятої Богородиці (1767 р.) в передмісті Чернівців Гореча. Так, у Лужанській церкві в правій частині фрески «Страшний суд», виконаної у візантійському стилі, зображена алегорична картина пекла [10, с. 27]. В пекло, яке зображене у вигляді розкритої пащі чудовиська («гесни»), тече вогняна ріка, до якої чорти ведуть і скидають грішників. З-поміж них особливо вирізняються іновірці та ересіархи, анафемовані Церквою (рис. 1).

На фресці в монастирі Гореча (розпис виконано вже в стилі бароко), пекло так само має вигляд розкритої пащі чудовиська – «геєни», перед яким сидить на троні багатоголикий сатана (рис. 2). До нього вогняною рікою летить сонм грішників, серед яких особливо рельєсно виділяються

постаті бородатого лихваря у довгому кафтані й капелюсі та жінки у довгій сорочці [8, с. 217-218].

Цікавим також є зображення Страшного суду на іконі з церкви с. Погорилівка (кінця XVIII ст.), яка зберігається нині в Чернівецькому художньому музеї. Пекло там зображено у лівій частині образу. У нижній частині намальовано зубату пащу чудовиська, до якого веде вогняна ріка. Сатана, котрий там сидить, напуває грішників смолою. У верхній частині картини пекла чорти мучать різних грішників: кожного відповідно до його провини (рис. 3). Слід зауважити, що подібне художнє зображення жакливих пекельних покарань тих, хто внаслідок своїх гріхів не потрапив до раю, знаходиться у притворі майже у всіх буковинських храмах.

Варто відзначити, що синтез язичницьких поглядів на демонів нижчого порядку та з середньовічним образом біблійного сатани знайшов своє відображення не лише в народних уявленнях про природу чорта, але й загалом в змалюванні народною традицією зовнішності та діяльності цієї демонічної істоти.

Подібно як жителі інших регіонів, українці Буковини наділяли чорта антропоморфними рисами. Як правило, вони змальовували його у вигляді чорного чоловіка з рогами на голові та палаючим вогнем язиком, що мас хвоста і шкутильгас на ліву ногу, подібну до козячої [18, с. 262; 4, с. 111].

Характерно, що говорячи про чорта сільські жителі Буковини, побоюючись накликати на себе неприємності, намагалися уникати самої цієї назви, замінюючи її висловами типу: *нечистий, він, щаз би, щез би він, щазник, чорний, пек йому, дїтько, дїдько, він розіслався би, він нетрудний, щез би безвісти та в пущі* [18, с. 262; 4, с. 114; 11, с. 105; 12, с. 16; 6, с. 81]. А якщо буковинець в серцях і згадував чорта, то обов'язково додавав «щаз би» [18, с. 250]. Буковинці вірили, що сам нечистий, який, зазвичай, є невидимим, показується лише тим людям, котрі згадують його і злословлять Бога. При цьому він має здатність набувати подоби різних тварин, птахів та комах (чорне теля, пс, кіт, цап, чорний кінь, вовк, півень, комар), або обертається на вихор, що і через щілини всюди пролізас. Якщо чорт у гарному настрої, то найбільше полюбляє з'являтися на вулиці у вигляді карлика – «ноночка» [11, с. 99, 105, 109; 18, с. 262; 6, с. 81].

З образом останнього, а також з синонімічною назвою дїдько, яка вживалася на означення нечистого і котра, як і сама назва «чорт», не була бажаною для використання у мовленні, очевидно, пов'язане давнє вірування слов'янського населення в існування домового духа. Пізніше, під впливом християнства, останній трансформувася у різновид нечистої сили – домашнього чортика (дїдька). Серед українського населення рівнинної та передгірної частин Буковини у XIX – на початку XX ст. побутувало переконання, що наявність такого чортика у окремих людей робить їх багатими. Так, жиди і скнари нібито ховали його як домашнього духа у димарі, а за це він приносив їм багатство [18, с. 263].

Гуцули Буковинських Карпат вірили, що такого послужливого чорта можна собі висидіти з яйця, знесеного чорною куркою на Благовіщення [4, с. 113]. Для цього такє яйце треба покласти під пахву і носити 14 днів, поки звідти не виведеться курча – антепчик (чортик). Він буде виконувати всі бажання господаря при житті, а після смерті візьме його душу [6, с.83]. Опосередковано на ототожнення буковинськими гуцулами чорта з домовиком вказує поширене у них повір'я, не тримати в хаті розбитого або дірявого горшка, бо в такій посудині, як вони говорять, «нетрудний собі їсти готує» [39, с. 85].

Народна традиція приписувала чортові здатність накликати різні природні катаклізми. Зокрема, вважалося, що від нечистого походять град та буря [11, с. 107].

Як і в жителів інших регіонів України, у буковинців було поширене переконання, що панування нечистої сили на землі розпочиналося одразу із заходом сонця. Особлива її активність припадала на період між північчю та другими півнями, коли чорт, за народними уявленнями, набував особливої сили над людиною [11, с. 105].

Буковинці були переконані, що шкідницька діяльність чортів не була спонтанною, а мала організований характер. Провідна роль в її плануванні відводилась головному чортові – сатані. Для обмірковування шкідницьких дій щодо людей, він нібито збирав чортів о 12 годині ночі на свосвідні наради, які, за уявленням жителів краю, проводилися у різних місцях, що зажили серед населення недоброї слави. Так, в українців ривнинної та передгірної частин Буковини існувало повір'я, що чорти на чолі з головним сатаною збираються для обговорення своїх бешкетних справ біля невидимої шибениці [11, с. 105]. А жителі Буковинських Карпат локалізували місце опівнічних чортівських зібрань в запущених хатах та млинах [4, с. 111].

Після таких нарад, чорти з'являлися людям і лякали їх в різних місцях, особливо біля мостів. Як свідчить австрійський народознавець Р.Ф. Кайндль, в кінці XIX ст. серед гірських жителів був поширений переказ про те, що біля мосту в Рус-Молдавиці, що в південній частині Буковини, активно бешкетував чорт, через що вони навіть той міст назвали чортівним [4, с. 111-112]. Крім мостів, за уявленнями буковинців, чортам подобалося бешкетувати також на дахах гуралень або ж біля закинутих млинів [11, с. 105; 18, с. 263]. Вони чинили різні пакості на шляхах: кидали пізнього подорожнього разом з возом у яр, влаштували в темноті зіткнення підвід тощо. Через це, сільські жителі краю остерігаються подорожувати нічної пори, а якщо й затримуються де-небудь у дорозі, то вважають за краще не рушати далі, а перечекати до ранку [11, с. 99, 105]. Так само до ранку слід було відкласти виконання різних господарських потреб. В гірській місцевості не рекомендувалося навіть вносити до помешкання води, бо «нечистий її вже замутив і занечистив». Та коли вже без неї не обійтись, то гуцулки, принісши ввечері води, кидали в неї жаринки, щоб

очистилась, проказуючи при цьому: «Благословите... най Бог благословить» [6, с. 24].

Крім певного часу доби, народна традиція пов'язувала також пік активності демонічних істот, зокрема чортів та примар, з окремими календарними періодами, що надіялися в слов'янській міфології, в тому числі і у повір'ях українців Буковинського краю, межовим статусом. Наприклад, гуцули Буковинських Карпат вірили, що в ніч після Різдва активізуються так звані шезники і хованики (чортики), які підкрадалися до стаєнь і не давали спокою худобі. Розповідають, що вони доти мучили волів та корів у своїх розіграх, поки ті не здихали [6, с. 287]. Чорти та примари стерегли також заховані скарби, які горіли на свято Василя та у Іванів день. Здобути заховане багатство можна було лише добровільно віддавши себе або когось з родичів чортові [4, с. 112; 6, с. 83-84]. У горян також існувало повір'я, що у перший понеділок після Зелених свят на деяких горах, зокрема на полонині Лучина, на розігри збирається такий різновид нечистих духів як науки (нави). Серед гуцулів не було одностайної думки щодо цих персонажів народної демонології. Одні вважали їх нехрещеними дітьми, душа яких належала чортові і вони виходили на землю, щоб попросити хреста, а інші – різновидом чортів. Показувалися науки людям у вигляді дуже гарних спереду дівчат, але зі звисаючими ззаду нутрощами. За переконанням гірських жителів, вони могли зашкодити людині і навіть забрати її з собою. Тому, в день розігр навок вважається за краще відкласи роботу і лягти спати, щоб не бачити їх танку. На місці де гуляли науки, більше не росла трава і воно ставало безлюдним [4, с. 112; 18, с. 25].

Крім мертвонароджених і всіх нехрещених дітей (нав), нечистими, гобто такими, що належали чорту, вважалися також душі вбивць, клятвопорушників, чарівників, людей, які померли неприродною смертю [4, с. 112]. Так, українці Буковини вірили, що нечистою була душа самогубця. Не маючи спокою, вона блукає невидимою навколо місця трагедії і лише біля 12 години ночі в період місяця молодика приймає подобу чорної людини. Так само, не маючи спокою, повинні блукати по землі душі тих, хто був по-зрадницькому вбитий, душі дитячих вбивць тощо [11, с. 103, 105]. У буковинців побутовало також повір'я, що душі утоплених перетворюються на вогонь і так показуються людям [6, с. 346] або стають так званими блукаючими вогниками [18, с. 167]. До речі, населення відносило цей оптичний ефект теж на рахунок підступності чорта, який буцімто заманював такими вогниками людей до загибелі [16, с. 35].

До нечистих духів сільські жителі краю відносили і різні епідемічні хвороби, зокрема холеру. Останню вони уявляли старою жінкою, яка нібито ходить по землі і потинає людей [11, с. 107].

З метою захисту від чортів та нечистих духів українське населення Буковини протягом багатьох століть виробило цілу низку апотропеїсти-

чних обрядодій, спрямованих на забезпечення як власного життя, так і господарства. Насамперед, буковинці намагалися не згадувати назв чорт або дідько [4, с. 114]. Відкладали реалізацію подорожей та господарських потреб до настання ранку [18, с. 24]. Використовували апотропеїстичні засоби проти нечистої сили в певні межові календарні періоди, зокрема, широко практикувалася система ритуальних табу та жертвоприношень з метою умилостивлення демонів. Вдавалися по допомогу до священика з метою висвячення місць, які вважалися нечистими [11, с. 103]. Використовували різні захисні засоби (ритуальний подзвін, стрільбу, вогонь, дим, освячену воду, а також різні захисні атрибути, що їх символізували) для відганяння нечистого від громади та оселі [7, с. 72; 6, с. 37; 4, с. 135]. За померлих неприродною смертю замовляли поминальну відправу – парастас. Проти епідемічних хвороб, які теж уявлялися демонами, використовували такий засіб як створення сакральних меж шляхом ритуального оборювання громади. Так, за словами буковинського дослідника кінця XIX ст. Е.Фішера, жителі с. Чорнівка були глибоко переконані, що їхню громаду ніколи не захопить холера, бо багато років тому, коли загроза її поширення наближалася до меж села, один селянин запряг у плуг двох своїх синів-близнюків і зробив захисну борозну навколо поселення. Вважалося також, що холеру можна спровадити від людей молитвами та пожертвами [11, с. 103, 107]. У гірській місцевості для відганяння епідемічних хвороб, зокрема таких як холера та чума, широко використовувалися різноманітні примовляння. Одну із таких примівок, що виголошувалася буковинськими гуцулами проти холери, занотував наприкінці XIX ст. священик із гірського села Плоска В.Козарищук:

«Коло нашого двора
 Каменна гора,
 Тесове кілля,
 Огненна ріка!
 До нашого дому не приступлять
 Ні чума, ні чуменята,
 Ні скаса, ні спокусенята,
 Ні потрупочки, ні потрупниці,
 Ні відьми з відьменяти,
 Ні уири з упиреняти.–
 Ніяке зло не приступить до нашого дому.
 Сидить Хархайло Михайло
 На жезлізних воротах
 В золото-червоних чоботах
 І золотим мечем мечет;
 Лихе стинаст, добре до нас припускаст, тьфу!
 Лихе стинаст, добре до нас припускаст, тьфу!
 Лихе стинаст і в огненну ріку мечет;
 Осове їм кольс в серце, тьфу, тьфу, тьфу!»

За словами дослідника, виконували її, стоячи перед воротами з непокритою головою, увечері перед сном. А при виголошенні слів «Сидить Хархайло Михайло на залізних воротах», виконавець примівки обов'язково повинен був покласти під поріг шматок заліза (найкраще для цього підходив уламок підкови) [5, с. 1]. В словах даної примівки виразно простежується досить поширений в народній традиції мотив відганяння епідемічної хвороби, котра прирівнювалася до демонічних та напівдемонічних істот, за допомогою символіки вогню, що проявилася як у згадуванні в словесній формулі примовляння залізних воріт, золотого меча і вогняної ріки, так і у реальному підкладанні носієм традиції під поріг шматка заліза (підкови). Слід відзначити, що останній атрибут народ здавна наділяв апотропеїстичними властивостями проти нечистої сили.

Отже, в традиційних уявленнях українського населення Буковини про демонічних істот та примар збереглися рудименти давніх постично-натуралістичних форм релігії, яким були властиві риси одухотворення явищ природного довкілля. З давніх часів найбільшою популярністю серед інших духів природи в народній міфології користувалися духи-демони, зокрема чорт. Останній, будучи персонажем нижчої слов'янської міфології, досить виразно зберігся лише завдяки своїй негативній репутації антипода Бога. В уявленні буковинського населення ХІХ – початку ХХ ст., під впливом православної християнської релігійної традиції, образ цього демона цілком збігся з образом біблійного антихриста-сатани, водночас увібравши в себе також окремі риси домашнього духа – домовика, що, зокрема, відобразилося у ще одній народній назві чорта – дідько. В народних легендах, хоча чорт і виступав антиподом Бога, він теж приймає участь у створенні світу. Але саме через його прорахунки та шкідництво світ вийшов недосконалим. Тому Бог скинув чорта з неба у пекло і останній, щоби помститися, різними засобами шкодив людям. Як персонаж негативний, він виступав також володарем душ нечестивих людей, які під впливом чорта ставали примарами, або іншими демонічними істотами, що теж шкодили людям. Місцеве українське населення, намагаючись захистити себе та господарство від шкідництва чорта та різної, пов'язаної з ним нечистої сили, вдавалося до різноманітних захисних засобів та магічних дійств, що мали послужити нейтралізації демонів. Загалом у традиційних уявленнях буковинців про чорта і нечистих духів проявилася нашарування кількох пластів духовної культури, що становить феномен релігійного сенкритизму народу.

Рис 1. Страшний суд. Фреска в церкві с. Лужани. Фрагмент

Рис 2. Страшний суд. Фреска в церкві монастиря Гореча

Рис 3. Страшний суд. Ікона з церкви с. Погорилівка. Фрагмент

Джерела та література: 1. Афанасьев А. Н. Поэтические воззрения славян на природу. В трех томах. - М.: Современный писатель, 1995. - Т.1. - 416 с.; 2. Гнатюк В. Похоронні звичаї й обряди // Етнографічний збірник. - Львів: НТШ, 1912. - Т. XXXI-XXXII. - С. 131-424; 3. Зубарь М.В., Павленко Ю.В. Херсонес Таврический и распространение христианства на Руси. - К.: Наукова думка, 1988. - 208 с.; 4. Кайндль Р.Ф. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази. - Чернівці: Молодий буковинець, 2000. - 208 с.; 5. Козарищук В. Буковинско - руски примовки // Буковински Вѣдомости.-1896. - 21 января (2 февраля); 6. Козарищук В.М. (В.М.К.) Изъ буковинскихъ карпатскихъ горъ // Наука. Ежемесячный иллюстрированный журнал для русского народа за 1890-й годъ. Годъ издания XIX. - Вѣна: Изъ Типографіи Н. Верная, 1891. - С. 21-25, 81-89, 286-295; 7. Купчанко Г. Нѣкоторыя историко-географическія свѣдѣнія о Буковинѣ. - К.: Типографія М.П. Фрица, 1875. - 315 с.; 8. Рудницька І. Традиційні уявлення українців Буковини про пекло та їхнє відображення в композиції «Страшний Суд» на буковинських церковних стінописах XV - XVIII ст. // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових статей. - Чернівці: Золоті литаври, 1999. - Т. 3. - С. 217-220; 9. Українці. - М.: Наука, 2000. - 535 с.; 10. Чучко М. К. Вознесенська церква в Лужанах: історія, архітектура та опорядження найвищої пам'ятки середньовічного культового будівництва в північній

частині Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 44 с.; *11.* Bevölkerung der Bukowina – Населення Буковини / Переклад з нім. Ф.С. Андрийця, А.Т.Квасецького. – Чернівці: Зелена Буковина, 2000. 160 с.; *12.* Dan D. Rutenii din Bucovina. Schita etnografice. Bucuresti: Socesc. Extr. din Analele Academic Romane. Ser. 2. Tom 35, 1913. – 44 p.; *13.* Kaindl R.F. Kleine Studien. – Czernowitz: Verlag der k.k. Universitätsbuchhandlung H.Pardini Crack von H.Czopp, 1893. – 46 s.; *14.* Kaindl R.F. Zauberglaube bei den Ruthenen in der Bukowina und Galizien// Globus. Braunschweig, 1892. – LXI. Band. – S. 279-282; *15.* Kaindl R.F. Zwei rurthenische Mytten aus der Bukowina // Am Ur-Quell. – Hamburg, 1891. – B. I. – Hft. 1. – S. 16-17; *16.* Kaindl R.F., Manastyrski A. Die Ruthenen in der Bukowina. – Czernowitz: Buchdruckerei H.Czopp, 1890. – II. Theil. – 98 s.; *17.* Kupczanko G. Krankheitsbeschworungen bei russischen Bauern in der Bukowina // Am Ur-Quell. – Hamburg, 1891. – B. II. – Hft. 1. – S. 12-14; *18.* Manastyrski A. Die Ruthenen // Die Osterreich-Ungarische monarchie in Wort und Bild. Bukowina. – Wien, 1899. – S. 228-271.

УДК 291.21(498)

Наталія ГОЛАНТ

**ПРО МІФОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ ЖИТЕЛІВ
ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ РУМУНІЇ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ
ЕКСПЕДИЦІЙ В ЖУДЕЦИ ВИЛЧА І ГОРЖ, ОЛТЕНІЯ)**

В даній статті йдеться про міфологічні уявлення жителів південно-західної Румунії. Польові матеріали, використані при написанні даної статті, були зібрані під час експедицій у населених пунктах Мелая (жудець Вилча, Олтенія) і Половраджь (жудець Горж, Олтенія). Згадувані в статті міфологічні істоти є спільними для багатьох балканських народів. Такі, зокрема, як демони доли (ursătorile), русалки (ale sfinte), вампіри (strigoi, muroi), демони, які пожирують місяць (vârcolăcii) і ін.

Ключові слова: міфологічні уявлення, міфологічні істоти, балканські народи, румуни, Олтенія.

Наталія ГОЛАНТ

**О МИФОЛОГИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ ЖИТЕЛЕЙ
ЮГО-ЗАПАДНОЙ РУМЫНИИ (ПО МАТЕРИАЛАМ
ЭКСПЕДИЦИЙ В ЖУДЕЦЫ ВЫЛЧА И ГОРЖ, ОЛТЕНИЯ)**

В данной статье идет речь о мифологических представлениях жителей юго-западной Румынии. Полевые материалы, использованные при написании данной статьи, были собраны во время экспедиций в коммуну Мэлая (жудець Вилча, Олтенія) и Половраджь (жудець Горж, Олтенія). Упоминаемые в статье мифологические существа являются общими для мно-